

Jelnyelvre épülő könyvtári szolgáltatások – hazai és nemzetközi tapasztalatok, algói gyakorlat

Az átlagember jelnyelvel kapcsolatos ismereteit – ha nincs a környezetében és az ismeretségi körében siket személy – legtöbbször a média határozza meg. 25 évvel ezelőtt egy Koko nevű gorilla képességeitől volt hangos a sajtó. Akkoriban a Stanford Egyetemen tanuló Penny Patterson friss pszichológiai diplomával nekivágott, hogy San Francisco egyik állatkertjében jelnyelvre tanítson egy gorillát. Eredményei felbolygatták az amerikai jelnyelv kutatóit, hiszen csupán két hét alatt elérte, hogy Koko az evéssel és ivással kapcsolatos igényeit jelnyelven mondja el. Mára több mint ezer jelből álló jelkinccsével kápráztatja el a közönséget, amelyet sajátosan Gorilla Sign Language-nek, GSL-nek neveznek.

Az átlagember jelnyelvel kapcsolatos ismereteit – ha nincs a környezetében és az ismeretségi körében siket személy – legtöbbször a média határozza meg. Magyarországon a lakosság 10 százaléka küzd valamilyen hallásproblémával.¹ Ebből 60 ezer a siketek, 300 ezer a súlyos fokban nagyothallók száma.² „Ők alkotják Magyarország harmadik legnagyobb (ám el nem ismert) nyelvi és kulturális kisebbségét, melynek tagjai a mindennapokban egymással kommunikálva a magyarországi jelnyelvet használják.”³ Nehéz azonban számszerűsíteni hányan használják a jelnyelvet és mennyien tekintik anyanyelvüknek.

A jelnyelvel mint önálló nyelvvel kapcsolatos vizsgálódások az 1960-as évekre tehetőek. Magyarországon mégis 2009. november 9-ig kellett várnia a siketeknek, hogy elismerjék az anyanyelvüket hivatalos nyelvként, hogy a siket gyerekek tanulhassák az iskolában, illetve a siket felnőttek használhassák a hivatalos ügyek intézésekor. A jelnyelvi törvény elfogadásával új lehetőségek nyíltak meg nemcsak siketek, hanem a hallók számára is.

Írásomban szeretném bemutatni azt a könyvtári környezetet, amellyel egy siket ember találkozhat Magyarországon. Ezen kívül megvizsgálom néhány külföldi kezdeményezést a siketek számára létrehozott könyvtárak és kölöngyűjtemények tekintetében.

A követendő példa – jelnyelvi könyvtárak külföldön

A **Sing Library** elnevezésű elektronikus könyvtárban angol, német, osztrák, magyar és szlovén jelnyelven lehet jelnyelvi dokumentumokat keresni és nézni. „*A Sign Library Program fő célja a világirodalmi művek jelnyelvi adaptálása, kulturális ismeretekhez való hozzáfé-*

*rés megkönnyítése jelnyelven.*⁴ A feltöltött dokumentumokat le lehet tölteni számítógépre, okostelefonra vagy mobiltelefonra. Négy országban lévő siket közösségek, halló emberek, jelnyelvi tanárok működnek együtt az irodalmi szövegek adaptálásában, feldolgozásában, a videók megalkotásában és szerkesztésében. A kezdeményezés célja, hogy siket és nagyothalló gyermekek, tizenévesek és felnőttek számára a magyar nyelvű irodalmi művek jelnyelvi adaptációját elérhetővé tegyék. Ezen kívül hasznos az oldal siket emberek családjának és barátaik számára, akik ismerik a jelnyelvet, vagy éppen tanulják. Nagy segítséget nyújt a siketek oktatásában, illetve a jelnyelv oktatásában résztvevő tanároknak is.

Az oldalra való feltöltés bármely regisztrált felhasználónak lehetséges. Fel lehet tölteni rövid, valós történeteket, regények összefoglalását, jelnyelvre fordított verseket, személyes tapasztalatokat, megtörtént eseményeket. Javaslatokat lehet tenni jelnyelvi művek adaptációjára is. A videók készítése otthon is történhet. Az elkészítés menete a következő: a kívánt jelnyelvi tartalom kamerás rögzítése után a YouTube videómegosztó oldalra fel kell tölteni regisztráció után. A következőkben a feltöltött videó URL-jét a *www.signlibrary.eu* oldalon lehet megosztani. A HD minőségben rögzített vagy túl nagyméretű videók feltöltésénél operátor segítségét lehet kérni, akivel e-mailben lehet felvenni a kapcsolatot.

Jelenleg két magyar nyelvű irodalmi mű adaptációját lehet megtekinteni jelnyelven. Mindkettőt a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége (SINOSZ) készítette. Az egyik teljes mű Antoine de Saint-Exupéry *A kis herceg* című könyvének jelnyelvi változata, amelyet Turóczy Erika tolmácsolásában lehet megnézni; másik Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című regénye, amelynek azonban csak a bevezető része készült el dolgozatot megírásának idejében, a mű teljes fordítása és felvétele folyamatban van. Antoine de Saint-Exupéry *A kis herceg* című videóban animációk és képi tartalom gazdagítja a jelnyelvi előadást, valamint a halló látogatóknak zenei aláfestés is élvezetessé teszi a művet.

A **Deaf Resource Library**⁵ 1995-ben jött létre Karen Nakamura kezdeményezésére, aki a Yale Egyetem docense az Antropológiai- és Kelet-ázsiai tanulmányok tanszéken. Az elmúlt évtizedekben behatóan tanulmányozta a fogyatékosok kultúráját, a történelmüket és a politikai, társadalmi mozgalmakat Japánban és az Egyesült Államokban. Karen Nakamura úttörőnek számít a jelnyelv elfogadtatásában, hiszen sokat tett azért, hogy az amerikai egyetemeken oktassák a nyelvet, külön szakok induljanak és az egyetemi könyvtárban külön Siket Könyvtár alakuljon. A módszerét máig használják az amerikai felsőoktatási könyvtárak, de európai könyvtárak is csatlakoztak a Siket Könyvtár kezdeményezéséhez.⁶ A weboldal tulajdonképpen egy virtuális könyvtár és linkgyűjtemény, amely irányítúként szolgál az Egyesült Államokban és Japánban élő siket emberek kulturális életét, iskoláit és az életüket érintő témákat tekintve. Létrehoztak egy keresési felületet, ahol az amerikai jelnyelvet beszélők sokféle területtel kapcsolatban információkat kaphatnak, például az oktatás, a kultúra, közérdekű adatok témában.

A **Library Services for the Deaf & Hard of Hearing**⁷ nevű intézményt az USA Tennessee államában (Nashville) alapították 1983-ban. Kezdetben az intézményt a siketek számára hozták létre mint könyvtárat, médiaközpontot és támogató szolgálatot. Későbbiekben, információs és referenciaközpontként működött, valamint felnőtt- és gyermek programokat szerveztek a dolgozók, szintén siketeknek. Az intézményben működik egy szerkesztőségi és kiadó (*Tennessee Directory of Services for People who are Deaf or Hard of*

Hearing című folyóirat szerkesztésére, kiadására, terjesztésére, gondozására) is, valamint kiállítások és demonstrációk szervezésével és egy videómegosztó szolgáltató központ (Video Relay Service) működtetésével úttörő szerepet vállalnak a siket közösségek integrálása érdekében.

A könyvtárban található kölcsönözhető könyveket, médiaanyagokat, kommunikációt segítő kiadványokat és eszközöket felölelő gyűjtemény 12.750 tétellel az Egyesült Államok legnagyobb nyilvános jelnyelvi könyvtára. A könyvtár célközönségét a siket és hallássérült személyek alkotják, akik számára gyűjtik az oktató jellegű és szórakoztató irodalmat jelnyelven. A siketvak olvasókat is igyekeznek kiszolgálni, speciális, dombornyomott könyvekkel. A siketekkel való kommunikációt oktató, jelnyelvvvel kapcsolatos tankönyvek gyűjteménye több mint 13.000 tételt tesz ki. A gyűjteményben nagy számban találunk olyan könyveket, amelyek a halló családtagokat segítik a siket gyerekekkel való kommunikációban. A gyűjteményben online lehet keresni, információt találva a könyvek kölcsönzéséről, lejárataról. A könnyebb keresés érdekében súgók, könyvtárhasználati segédletek kalauzolják a siket olvasókat. Lehetőség van online kapcsolatba lépni a könyvtárosokkal, akik élő videó közvetítéssel jelnyelven tudnak segítséget nyújtani a keresésben. Több mint 70 kötetből álló bibliográfiát találunk jelnyelv és siket kultúra témákban.⁸ A könyvtárból minden dokumentumot három hétre lehet kölcsönözni.

A közkönyvtárak is igyekeznek a siketek számára különböző szolgáltatásokat szervezni, ilyen például a Columbia Public Library szolgáltatása, a **Library Services to the Deaf Community (LSDC)**⁹. A program segédeszközöket és új technikai vívmányokat biztosít a siket emberek kommunikációjához, az Adaptive Technology Program Video Relay Service segítségével, amely kifejezetten ebből a célból kiépített szolgáltatás. Gyűjti és szolgáltatja a siketek történelmére és kultúrájára vonatkozó irodalmat, előjegyeznek siketeknek szóló havilapokat (*Canine Listener, Deaf-Blind Perspectives, Gallaudet Today*), évenként konferenciákat, összejöveteleket szerveznek, bekapcsolódnak a téma tudományos kutatásába és támogatják a jelnyelv helyzetének fejlődését. Több mint húsz önkéntes vállalja azt, hogy a szomszédos könyvtárakkal együttműködve gyakoroltatják és tanítják a jelnyelvet az érdeklődő olvasóknak, könyvtárosoknak, civileknek.

LSDC által lehetővé vált, hogy olyan siket felnőttek is részesülhessenek a kulturális programokból, akiknek fejleszteniük kell az olvasási és íráskészségeiket. Lehetőséget teremtenek arra, hogy a megfelelő ügynökségekhez vagy önkéntes tanárokhoz kerüljenek, és ott tanítsák őket. Azoknak a siketeknek, akik nem tudnak otthonról kimozdulni, interneten keresztül nyújtanak segítséget, hiszen megtanítják a siketeket az internet használatára.

San Franciscóban a városi könyvtár is hasonló szolgáltatásokat vezetett be olvasóinak. Az intézményben működik egy jelnyelvi részleg, ahol minden könyvtáros ismeri az amerikai jelnyelvet. Rendelkezésre állnak könyvek, újságok, DVD-k jelnyelven, valamint a siket kultúrával kapcsolatos könyvek, oktatási segédletek. Kapcsolatban állnak egyetemmel jelnyelvi tanszékeivel, így megfelelő oktatók felkérésével biztosítják a hallók számára is a jelnyelvtanulást. Programokkal, kiállításokkal és családi rendezvényekkel igyekeznek kielégíteni a siket olvasóik igényeit.

A hazai könyvtárak felkészültsége a jelnyelv tekintetében

A könyvtárosok elé is új kihívásokat állít ez a fajta kommunikáció. 2015-ben a könyvtáraknak számolniuk kell azzal, hogy ki kell dolgozniuk egy szolgáltatásrendszert a siketek számára, a munkatársaikat pedig ebben a témában megfelelő képzésben kell részesíteniük. Tehát a könyvtárakat fel kell készíteni a jelnyelvi törvény miatt felerősödő új elvárásokra. Ez azt jelenti, hogy olyan **elektronikus és digitális dokumentumokat kell szolgáltatniuk, amelyek jelnyelven, vagy feliratozva információt közvetítenek a siketeknek.** A **Hallatlanhoz** (www.hallatlan.hu) hasonlóan rövid jelnyelvű videók által először az irodalmi művek rövid összefoglalóját, majd pedig teljes irodalmi vagy tudományos, ismeretterjesztő műveket lehetne közvetíteni az interneten, amit a könyvtár weboldaláról lehet elérni.

A jelnyelvi törvény megszületése óta egyre több intézmény alakítja át és szélesíti szolgáltatásait annak érdekében, hogy siket emberek is használhassák azokat. A törvény előírja, hogy a siketeket jogi értelemben ezentúl nem fogyatékkal élő személyekként kezelik, hanem **nyelvi kisebbségként.** Ennek értelmében ugyanazon jogok illetik meg őket, mint más magyarországi nyelvi kisebbséget. **Az Európai Unió irányelvei alapján a közigazgatási intézményekben, bankokban, egyéb hatóságnál fel kell készülni a siket emberek fogadására, a velük való kommunikáció biztosítására, számukra érthető kommunikációt nyújtva.** A jelnyelvi törvény értelmében jelnyelvi tolmács-szolgáltatásnak kell működnie 2011. január 1-től törvényi rendelkezés szerint: a közszolgáltatási tevékenység során ingyenes jelnyelvi tolmácsolást vehetnek igénybe a jogosultak. A jelnyelv oktatásának és elfogadásának elterjedésével a siketek elvárása is megnő a releváns információhoz való jutás esélyének növelésére.

A könyvtáraknak – különösen a felsőoktatási könyvtáraknak – egy új, eddig talán szokatlan olvasói réteget is ki kell szolgálniuk. **Az új cél: a hallássérültek e-befogadási esélyeinek növelése.** A siketek és nagyothallók számára barátságossá, otthonossá és a fogyatékkal élőknek is érdekessé kell tenni a könyvtári környezetet. Hazánkban több könyvtáros vállalkozott arra, hogy alapfokú jelnyelvi tanfolyamon vesz részt, amelyen megtanulnak alapvető kommunikációs jeleket, a bemutatkozást és könyvtári fogalmakat jelnyelven közölni. Ilyen tanfolyam indult például 2007-ben Heves megyében, valamint 2006-ban Jász-Nagykun-Szolnok megyében a helyi könyvtárosok bevonásával. A tapasztalataikból kiderül, hogy különleges élményt jelentett számukra az első jel megtanulása, a „mutogatás” elsajátítása. A tanfolyamok célja nem jeltolmácsok képzése volt, hanem a közgyűjteményi dolgozók képzése, annak érdekében, hogy képesek legyenek egy siket emberrel kommunikálni, segítséget nyújtani neki¹⁰. A jelnyelvi tanfolyamoknak köszönhetően a könyvtárosok megtapasztalták, hogy *„az újfajta beszéd azt is jelenti, hogy egy kissé más módon kell megpróbálni gondolkodni. Gondolkodni azok fejével, akik a világot csak látják, de nem hallják. Akik számára a mozdulat, a gesztus, a szemek és arcizmok játéka hordozza a fő mondanivalót. Aki jelnyelven beszél, nem teheti meg, hogy ne figyeljen őszintén a másikra, hogy ne próbáljon azonosulni vele.”¹¹*

Az felsőoktatási könyvtárakra jelentősebb szerep hárul, mert várhatóan – követve a budapesti mintát – reményeink szerint a jövőben Szegeden is jelnyelv szak indulhat a Bölcsészettudományi Karon. Az ELTE Szenátusa 2009. szeptember 28-i ülésén a magyar alapképzési szakon belül magyar jelnyelv szakirány létesítéséről határozott. Magyarországon addig egyetlen főiskolán vagy egyetemen sem volt jelnyelv szak.

Új célközönség jön létre a könyvtárakban is: elsődleges célcsoport az egyetemi könyvtárak számára a fiatalok siketek (esetleg egyetemisták; akiknek már nem idegen a tudományos környezet, de még mindig hátrányos helyzetben vannak a halló társaikkal szemben, az információhoz való hozzáférés nyelvi és befogadói tekintetében). Másodlagos célcsoport: felnőtt, középkorú vagy idősebb siketek (saját tapasztalataim alapján a 40-70 éves siket személyek idejük nagy részét egymás társaságában, a számukra szervezett Siketek Szövetségében töltik). A cél az lehetne, hogy a Szövetségben töltött idejüknek egy részét a könyvtárban töltsék, és pedig művelődéssel. Viszont ehhez elengedhetetlen, hogy a számukra egyetlen érthető nyelven, módon: jelnyelven szóljon hozzájuk a könyv, dokumentum, vagy éppen zene.

Könyvtári szolgáltatások magyar jelnyelven

A Könyvtári Intézet előkészületeket tett arra vonatkozóan, hogy eleget tudjanak tenni a törvényi kötelezettségnek, vagyis a siket olvasók információval való ellátását. Ennek érdekében felmérte a magyarországi könyvtárak helyzetét, a könyvtárosok szakmai kvalifikációit, hogy tolmácsokat tudjanak rendelkezésre bocsátani. A felmérésből kiderül, hogy arányaiban sok könyvtáros rendelkezik valamennyi jelnyelvi ismerettel. Az átláthatóság érdekében a Könyvtári Intézet közzétett egy listát, amelyen a könyvtárak adatai és szolgáltatásai szerepelnek a fogyatékosokkal élők szempontjából. Ezen a listán megtalálhatók a nagyobb könyvtárak adatai, például a feliratos videofilmek és DVD-k, a könyvállványok közötti megfelelő közlekedőtér, korlátok, küszöbnélküliség, látássérülteket segítő eszközök és szolgáltatások, lift, mozgássérülteket segítő eszközök és szolgáltatások, nagyítólcse, öregbetűs könyvek, rámpa, számítógépes karakterfelismerő és természetesen programok, jelnyelvi DVD-k, jelnyelvi videó filmek és természetesen jelnyelvi tolmácsok tekintetében. A lista szerint **49 olyan könyvtár van Magyarországon, amelyben működik jelnyelvi tolmács szolgálat** vagy egyéb módon szolgáltatnak információkat jelnyelven (videó filmek, digitális jeltár, jelnyelvi dokumentumok)¹².

Indukciós hurok

A hallássérültek számára létrehoztak egy olyan szolgáltatást, amely költséghatékony, így még a kisebb könyvtárak is be tudják építeni a szolgáltatásaik közé a fogyatékosokkal élők számára. Az indukciós hurok azoknak a személyeknek jelent nagy segítséget, akik hallókészülékkel rendelkeznek, és valamilyen mértékben hallják a felerősített hangokat. *„Az indukciós hurkokat azokkal a céllal fejlesztették ki, hogy a nagyothalló vagy hallássérült emberek számára hangokat tegyenek hallhatóbbá. Mára az indukciós hurok segítségével lehetséges akár színházi és hangversenytermi nézőtereket élményszíntű, kiváló hangminőségben lefedni.”*¹³ Egyre több könyvtár kialakította az indukciós teret olvasótermeiben. A Könyvtári Intézet információt szolgáltat azokról a hazai könyvtárakról, amelyekben működik az indukciós hurok, például: Zalaegerszegen a városi és megyei könyvtár; Tiszaszőlősen a községi könyvtár; Sopronban és Sárospatakon a városi könyvtár, stb.¹⁴ A siket olvasóknak sajnos, ez a szolgáltatás nem elégséges.

Könyvtári szolgáltatások ismertetése jelnyelvi tolmáccsal

Több könyvtár él azzal a lehetőséggel, hogy bemutató videóban részletezik a könyvtár szolgáltatásait, beszélnek a könyvtár történetéről, a célkitűzésekről és a nagyobb feladatokról. Néhány intézményben lehetővé teszik, hogy nemcsak felirattal, hanem jelnyelvi tolmácsolással legyen kísérve a videó. Ilyenkor a képernyő bal felső sarkában megjelenik a tolmács, aki a hangzó beszédet fordítja magyar jelnyelvre. A szegedi Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár egy pályázattal kapcsolatban készítetett a könyvtári szolgáltatások bemutatásáról szóló videót, amelyen Vörös Krisztina jelnyelvi tolmács lefordítja a hangzó beszédet. A videó ezen a címen érhető el: <http://www.sk-szeged.hu/szolgaltatasaink-ismertetese-jelnyelvi-tolmaccsal>

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár által készített – teljes egészében jelnyelvi – videó a könyvtár használatáról, a beiratkozás menetéről, az olvasótermek bemutatásáról és a kölcsönzés mikéntjéről szól. A könyvtár egy fiatal tolmácsot kért fel a jelelésre. A videó itt található: http://www.fsze.hu/szolgaltatasok/?article_hid=11365

A Csongrád megyei Algyői Könyvtár is megalkotott egy bemutató videókat magyar jelnyelven, amely jelnyelv szegedi nyelvjárásában magyarázza a helyi siketeknek a könyvtár használatát és az ott működő szolgáltatásokat. A könyvtárról szóló jelnyelvi videó a következő weboldalon érhető el: <http://algyokultura.hu/index.php/konyvtar/szolgaltatasok>

A könyvtáraktól jogosan elvárható, hogy az eddig méltatlanul mellőzött olvasóközöniséget, a siketeket számukra érthető nyelven ellássák dokumentumokkal. Szerencsére hazánkban egyre több könyvtáros vállalja a jelnyelv alapszintű elsajátítását, ami nélkülözhetetlen a siket olvasókkal való kommunikációhoz. Ezen túlmenően számos könyvtár szolgáltató információkat a siketeknek az intézmények weboldalán jelnyelvi bemutató videók formájában, valamint jelnyelvi dokumentumokat szolgáltató. Az informatika fejlődésével olyan utak nyílnak meg a könyvtárak előtt, amelyekkel teljes mértékben felkészültek lehetnek a hallássérült, siket vagy látássérült olvasók ellátására, például a fordítógépek és intelligens tolmácsprogramok és jelkönyvtári applikációk segítségével.

Az Algyői Könyvtár jelnyelvi szolgáltatásai

Az Algyői Könyvtár csapata már régóta célul tűzte ki, hogy a siket, nagyothalló és vak olvasóközöniséget megszólítva próbál olyan szolgáltatásokat bevezetni, amelyek a hátrányos helyzetű olvasók könyvtárhasználati igényeit megkönnyíti. Ezt a célt szem előtt tartva a gyengénlátók és látássérült olvasók kiszolgálása céljából bevezettük a prizma olvasókészülék használatát, amely számítógéphez csatlakoztatva felnagyítja a könyv adott oldalának tartalmát.

A könyvtárban jelnyelvi szótárak, segédanyagok és jelnyelvi DVD-k segítik a hallássérültek életét. Ingyenesen biztosítja a jelnyelvi tolmács szolgáltatásait, mivel könyvtárosként és jelnyelvi tolmácsként abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy kommunikálni tudok siket olvasóinkkal. A Magyarországon megjelent témához illeszkedő nyelvészeti szakirodalmat is gyűjti és szolgáltatja könyvtárunk, valamint kérésre témafigyelést végez az adott szakterületen, nem csak magyarul.

A siket olvasók integrálása céljából a könyvtár magyar jelnyelvi videóban mutatja be a szolgáltatásait. A videó tartalmának és technikai kivitelezésének megtervezése és a fel-

vétel megszervezése az én feladatomból volt, amit a következőkben szeretnék részletesen kifejteni.

A jelnyelvi videó megvalósításának gondolata a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár jelnyelvi bemutatójának megtekintése után fogalmazódott meg bennünk, könyvtárosokban. A cél az volt, hogy magyar jelnyelven bemutassuk könyvtárunk használatát, a beiratkozást, a kölcsönzés menetét, a kölcsönözhető dokumentumok körét és a könyvtár egyéb szolgáltatásait. Magyarországon hét nyelvjárási létezik, amelybe beletartozik a szegedi jelnyelv is, ezért az volt a cél, hogy a magyar jelnyelv szegedi nyelvjárást használjuk a videóban, hogy a környékbeli siketek teljes mértékben megértsék a mondanivalónkat. A videónak az volt a célja, hogy azok a siketek is megismerjék a könyvtári szolgáltatásokat, akik csak a szegedi nyelvjárást ismerik jobban, a budapestit viszont csak nehézkesen értik. A videón, a tolmács által használt jelnyelvben a daktíl ábécét is használja a tolmács nevek és címek betűzésekor, ami a siket fiatalok körében népszerű, használatos és érthető. (Ez figyelhető meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár jelnyelvi bemutató videójában is.) A videó tartalmának megtervezésekor szó volt a hanggal való narrációról is, ami a halló olvasók tájékoztatására szolgál. Az ötletet azonban hamar elvetettük, hiszen a videót csak siketeknek szántuk. Hallók számára az effajta információ egyrészt írásban elérhető a weben, valamint a videóban közzétett jelnyelvi tartalom a halló olvasók számára egyértelmű vagy köztudott. Másrészt a jelnyelvi tartalom sokszor vagy hosszabb vagy rövidebb, mint a hangzó beszéd, így célszerű volt most csak a siket olvasóközönséget megcélozni.

A célcsoport kiválasztása után a videó jelnyelvi tartalmát kellett megalkotni, először magyar nyelven. A szöveg megalkotásánál fontos szerepet játszott, hogy könnyen érthetően és egyszerűen legyen megfogalmazva a mondanivaló, valamint tömör mondatokat használjak. A szövegben alapvető információk hangzanak el, mint például, hol van Algyő, mióta létezik, hogyan lehet beiratkozni a könyvtárba, meddig lehet kölcsönözni, milyen szolgáltatásokat lehet igénybe venni. A főbb témák a menüpontoknak felelnek meg, mint például: *Bemutatókozás, Beiratkozás, Kölcsönzés, Szolgáltatások* stb. A megalkotott szöveg után az volt a feladatomból, hogy olyan tolmácsot keressék, aki ismeri mind a szegedi, mind a budapesti dialektust, valamint aki ismeri a siket szegedi fiatalok által használt daktíl ábécét, mivel ezáltal több korosztályt lehet megszólítani. A videóban szereplő tolmács Balogh Roland lett.

Ezek után a tolmács lefordította a szöveget, majd alakított, változtatott rajta, annak megfelelően, hogy magyar jelnyelven pontos értelme legyen. A terjengős mondatokat és a lényegtelen információkat kihagyta belőle. A szöveg jelnyelvre való konvertálása után olyan szöveg született, amely halló olvasóink számára értelmetlen vagy félreérthető, mivel az a jelnyelvi jelek jelentésének egymásutánjából áll. Ezért eltekintettem attól, hogy a videó alatt hangos narráció segítse a halló olvasókat; a videóhoz nem tartozik hangfájl. Felvételekor egy sűgő csak a jelnyelvre fordított szavakat sorolja a tolmácsnak, a magyar mondat szerkezetet nélkülözve. A szöveg jelnyelvre fordítása és a felvétel munkamenetének meghatározása után egy operatőrt kerestem. Egy szegedi forgatócsoport vállalta a feladatot, annak ellenére, hogy elmondásuk szerint még sohasem volt dolguk semmilyen formában jelnyelvel, így a stáb is új helyzettel nézett szembe.

A felvétel az Algyői Könyvtár felnőtt olvasótermében zajlott, előzetesen beállítva a háttér és annak megvilágítását reflektorokkal. A tolmács és a kamera távolságának meghatározásakor fontos szempont volt, hogy milyen térbeli tartományt jár be a tolmács keze

a jeleléskor. Így a kamera csak annyira közelíthetett a tolmácsra, hogy a fejmagasságától felfelé számított 10 centimétertől a tolmács derekáig minden látszódjon a képernyőn. A fénybeállításokon kívül fontos tényező a tolmács ruházata is, mivel a világos színű ruha tompít a kezek kontrasztján, így a tolmácsok legtöbbször sötét színű ruhát viselnek. A forgatás a továbbiakban egy sugó segítségével folytatódott, aki felolvasta a jelnyelvre fordított szöveget a megfelelő ütemben, hogy azt kényelmes tempóban lehessen jelelni. A videóban feliratozva vannak a fontosabb információk, mint például az elérhetőségek, e-mail cím, weboldal, telefonszámok. A videó egy rövid bemutatkozás után a könyvtár olvasótereiről és épületéről készült képek montázsával kezdődik. A könyvtárról szóló jelnyelvi videó a következő weboldalon elérhető: <http://algyokultura.hu/index.php/konyvtar/szolgaltatasok>

A bemutató videón kívül fontos kapcsolattartási módszer a csevegőfelületek és közösségi oldalak használata. Így a hallássérült vagy siket olvasóközönség kapcsolatba tud lépni okostelefonon vagy táblagépen keresztül a könyvtárossal, esetleg előjegyezheti vagy megrendelheti a keresett dokumentumot. Erre szolgál az Algyői Könyvtár Facebook oldala, a Twitter, Instagram és Viber alkalmazása. Természetesen ezeken keresztül nemcsak a speciális helyzetű olvasóink igényei érkeznek be hozzánk, hanem a halló lakosoké is, hiszen ők is előszeretettel rendelnek könyvet és jegyeznek elő okoskészülékeken keresztül, online katalógusunkat használva.

Célunk olyan online digitális jelnyelvi könyvtár építése, amellyel kiegészíthetjük az országos és megyei jelnyelvi gyűjteményeket és gazdagíthatjuk a helyi digitális könyvtárunkat is, amelyet egy önálló android alkalmazásba ágyaznánk, ahonnan letölthetők, kezelhetők és online nézhetőek a feltöltött jelnyelvi videók – legyenek azok ismeretterjesztő és közérdekű információk vagy irodalmi jelnyelvi adaptációk.

2015-ben immár második alkalommal rendezzük meg az Algyői Versünnepet, ahol a sok magyarul elhangzó vers után egy József Attila versadaptációt jelelünk el a résztvevőkkel közösen. Így a jelnyelv és a siket társadalmi konvenciók az algyői gyerekeknek már nem jelentenek idegen, ismeretlen közeget. Az Algyői Könyvtár számára készített jelnyelvi bemutató sok algyői, szegedi és környékbeli siket olvasónk helyzetét, információhoz jutását könnyítette már meg.

JEGYZETEK

- 1 A KSH 2001-es népszámlálási adatai alapján önkéntes módszerrel mindössze 8886 fő vallotta magát siketnek.
- 2 <http://www.c3.hu/~sinoszib/kik.htm> (2015.04.04.)
- 3 Bartha Csilla – Hattyár Helga: Szegregáció, diszkrimináció vagy társadalmi integráció? – A magyarországi siketek nyelvi jogai. In: Magyarok és nyelvtörvények. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2002. 73–123. p.
- 4 <http://signlibrary.equalizent.com/hu> (2015.04.04.)
- 5 Deaf Resource Library (<http://www.deaffibrary.org/>) (2015.04.04.)
- 6 Módszere és munkássága a következő weboldalon található: <http://www.disabilitystudies.jp/nakamura/> (2015.04.04.)
- 7 Library Services for the Deaf & Hard of Hearing (<http://www.tndeffibrary.nashville.gov/>) (2015.04.04.)

- 8 Institute of German Sign Language and Communication of the Deaf University of Hamburg kezdeményezéséből felépült a Jelnyelv Nemzetközi Bibliográfiája, amely elérhető a következő webcímen: <http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/bibweb/> (2015.04.04.)
- 9 Columbia Public Library (<http://www.dclibrary.org/node/2407>) szolgáltatása. (2015.04.04.)
- 10 Bubonyicz Andrea: Jelnyelv tanfolyam a Verseggy Könyvtárban (http://hirlaptar.vfmk.hu/kaptar/2006/2006_03_103.pdf) (2015.04.04.)
- 11 Ligeti Gabriella: Jelnyelv tanfolyam; = Kapcsolat. A Heves megyei könyvtárosok lapja. (<http://www.brody.iif.hu/megye/Kapcs071.pdf>) (2015.04.04.)
- 12 <http://ki.oszk.hu/category/fogyat-koss-ggal-l-knek/k-nyvt-rak-fogyat-koss-ggal-l-knek/jelnyelv-ismerettel-rendelkez-ko> (2015.04.04.)
- 13 <http://hu.general-seven.com/> (2015.04.04.)
- 14 <http://ki.oszk.hu/category/fogyat-koss-ggal-l-knek/k-nyvt-rak-fogyat-koss-ggal-l-knek/indukci-s-hurokkal-felszerelt-t-> (2015.04.04.)

Szabó Noémi

ARANY JÁNOS-ÉREM

Arany János-éremmel a Magyar Tudományos Akadémia azokat a külföldi magyar tudósokat, kutatókat tünteti ki, akik nemcsak tudományos teljesítményükkel alkotnak maradandót, hanem érdemeket szereznek a külföldi magyar tudományosság ügyének előre vitelében és általában a magyar közösség tekintélyének növelésében. Idén

SIMON GÁBOR,

az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) elnöke kapta az elismerést egyháztörténeti, nyomda- és könyvtártörténeti munkásságáért, illetve az EME élén végzett tudományos szervezési tevékenységéért.

A kitüntetettnek szívből gratulálunk!

ÖTEZER KÖTET A KÁRPÁTALJAI MAGYAROKNAK

Több mint ötezer magyar nyelvű könyvet kaptak kárpátaljai magyar szervezetek az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkársága közreműködésével. A pécsi Minerva Könyvtár költözése következtében felszabadult könyvállomány az államtitkárság segítségével jutott el a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség nagyszülősi járási szervezeteihez, amelyek saját intézményeikben helyezik el a bárki számára hozzáférhető könyvadományt.

Helyismereti munka a hódmezővásárhelyi Németh László Könyvtárban

A mai „kattintott egér korszakban”, az elektronikus fájlok idején talán üdítő is lehet, némi megilletődésre készthet az írógéppel méternyi cédulaoszlopokat gyártó, kézműves, intellektuális könyvtári világ itt következő képe.

A múlt

Az 1880-ban, Ábrai Károly (1830–1912) író, akkori polgármester által alapított, 1907-ben megnyitott [!] hódmezővásárhelyi közkönyvtárban már az első kezelőknek – Székely János városi hivatalnoknak (1882–1945), majd Bodrogi János (1891–1967) kőművesnek, a helyi Munkásotthon korábbi könyvtárosának – különös gondja volt a városi szerzők műveire, a városról szóló könyvekre.

Bodrogi Jánost érte az a tisztesség, hogy az általa kezelt egyszemélyes gyűjteményt 1952. december 21-én, Sztálin születésnapján megyei könyvtárrá nevezték ki.

Az intézmény 1973-ig maradt ebben a státusban (természetesen nagyobb létszámmal), így az 1964-ben, jogszabályban is előírt munka megyei helyismereti gyűjteményt hozott létre. A városi gyűjtemény kialakítása emiatt csak 1973-ban, a megyei hatáskör Szegedre kerülésével kezdődhetett el.

Gyűjtőkörünkbe területileg a város történelmi – 1950 előtti – határa, valamint Mártély, Mindszent, Székkutas tartozik. Időhatár elvileg nincs, gyakorlatilag a nyomtatás helyi kezdete, 1868 a kezdő dátum. Ami a dokumentumfajtákat illeti, gyűjteményünkbe egyaránt bekerülhet logikai, auditív és vizuális információhordozó, ha a városra vonatkozó jellemző vagy fontos adatot tartalmaz, ha helyi nyomda terméke, ha vásárhelyi személy a szerzője, vagy róla szól. Az irodalom, a tudomány, a művészet, a gazdaság régi és mai, ismert és jelentős alkotó személyei közül nemcsak a helyi születésűeket számítjuk vásárhelyi szerzőnek, személynek, hanem azokat is, akiket működésük bizonyos szakasza, életük valamely jelentős eseménye, időszaka kapcsol a városhoz (például József Attila, Kohán György, Németh László.)

A gyűjteménnyel kapcsolatos tudatos, tervszerű gyűjtést, föltárást Kárász József író, könyvtáros (1914–1996) kezdte el. Ő már 1969/70-ben közreadta a gazdag helyi sajtó 1918/19-es, és az 1944/45-ös történeti és sajtótörténeti tanulmányokkal dúsitott repertóriumát. 1974-re pedig elkészítette a (Szeged nélküli) megye 327 tételből álló sajtóbibliográfiáját. Első két kitűnő cikkbibliográfiája után folytatta a repertorizálást, és 1978-1986

között a helyi sajtó további, majd' húszévi anyagát (1949-1965) tette hozzáférhetővé. Bámultam, milyen alázattal lapozta, cédulázta a hatalmas, bekötött évfolyamokat évenként. Bár 1975-ben hivatalosan nyugdíjas állományba került, nem hagyta el az intézményt. Bevárta utódát, engem, akit 1975. október 1-től helytörténész, feldolgozó munkatársként alkalmaztak a könyvtárban.

Kárász József egyenrangúként fogadott, úgy éreztem, nemcsak munkatársa, hanem a barátja is lehettem. Megismertette velem értékes, régi hírlaptárunkat, a föltárás rendkívüli jelentőségét, közös munkánk legfontosabb teendőit, és általában mindenben segítségemre volt.

Bár történelem szakos voltam, helyismerettel, helytörténettel addig alig foglalkoztam. Új pozícióm megismerésében Józsi bácsin kívül, alkalmanként a szegedi Somogyi-könyvtár is segítségemre volt. Munkaköröm határainak kitapogtatásában, a mindennapi munka kivételében jobbra mégis csak önmagamra hagyatkozhattam. Megkönnyítette (vagy nehezítette?) a dolgom az a körülmény, hogy 1973-ban Vásárhelynek vissza kellett találnia az 1952-ben elhagyott városi könyvtári gyakorlathoz. A helyismeret „tisztza lappal indult”, a városi gyűjteményt nekem kellett kialakítani.

Kevéske előképzettségemhez további ismeretekre volt szükség, ezt 1977 és 1980 között az ELTE könyvtár tanszékén, majd 1980-ban a KMK féléves helyismereti tanfolyamán szereztem meg. Az addig hályogkovács módra végzett tevékenységem elméleti alapozás, gyakorlati tapasztalat által segítve tudatosabbá vált. Adódtak a feladatok, a kihívások, dolgoztam -- próbáltam a gyűjtemény autonómiáját megteremtve -- könyvmúzeum helyett a város kultúrájának minél fontosabb, nyitott, élő, hatékony tényezőjévé tenni.

Amit Józsi bácsitól kaptam, igyekeztem gyarapítani, hogy én is tovább adhassam majd utódomnak.

Belépésem után, már az első napokban hozzáláttam a folyamatos lapfigyeléshez, a cikk-katalógus építéséhez, Józsi bácsi segítségével. Később, egy ideig a helyi sajtóban is közreadtam hetenként a *Vásárhely a hazai lapokban* című szemlét, ugyanitt *Krónikás* címmel, szintén hetenként helyismereti rovatnak is helyet adtak. A Somogyi-könyvtár megyei helyismereti gyűjteményéből átadta a vásárhelyi, vagy annak számító prominens személyek adatait, erre alapozva életrajzi adattár építését kezdtem meg. A folyamatosan gyarapódó anyagból idővel két kiadvány is született, 1993-ban és 2002-ben. A 2002-es kiadású *Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon* 296 személy biográfiáját tartalmazza. Ezen felül további hatvannégy, a könyvtár műhelyében készült életrajzunk szerepel egy 2000-es megjelenésű, nem általunk szerkesztett kötetben (*Hódmezővásárhely jeles tudósai*).

A lapföltárást kurrens városbibliográfiákkal próbáltam folytatni. 1981-től 1998-ig évente összeszedtem a város adott esztendei, új könyveket, cikkeket tartalmazó, nyomtatott és kéziratos, eseménynaptárral kiegészített irodalmát. Ezeket fénymásolatban terjesztettem. Személyi bibliográfiákat is állítottam össze. Különböző alkalmakra, évfordulókra számos, jeles személyünkről készült ilyen mű (Németh Lászlóról több is, Móricz Zsigmond helyi kapcsolatairól, Tornyai Jánosról, Kiss Lajosról, Török Károlyról, Péczely Attiláról és másokról). Németh László irodalmát 1987-től – kérésükre -- évente elküldtem a Németh László Társaságnak. Az íróval kapcsolatban fontos még elmondani, hogy 1993-ban hozánk került állandó emlékkiállításra. A művelődési minisztérium és a könyvtáros egyesület új könyvtári szolgáltatások pályázata lehetőséget adott arra, hogy megírjam, hogyan adaptálta a könyvtár a kiállítást. Pályamunkánkkal az intézmény 30 ezer forintot nyert.

Mivel annak idején szakdolgozatom témája a város könyvkultúrája volt, az ennek részét képező könyvtártörténettel 1980 után tovább foglalkoztam. Több részpublikációt (*Könyvtáros, Magyar Könyvszemle*) követően 2006-ban jelent meg az intézmény ezredfordulóig való teljes története. Előzőleg más, kisebb, de rendkívül fontos gyűjteményekkel is módomban állt foglalkozni.

Espersit János (1879–1931) radikális köztársasági politikus, újságíró, ügyvéd, József Attila pártfogója, legendás könyvtárát Vásárhelyen alapította meg. Itt vált bibliofil gyűjtővé. Itt járt gimnáziumba, az akkori, Endre Béla és Tornyai körül kialakuló művész baráti kör tagja lett, és dolgozott itt újságíróként 1907-ig. Gyűjteményét, halála után a város önkormányzata vásárolta meg árverésen. Jó üzletnek látszott, 944 pengőért hozzájutottak majd' kétezer kötethez kölcsönkönyvtárak számára.[] Az egykori legendás tékából viszontagságos évtizedek után, az ezredfordulón alig 600 kötetnyi, elfekvő maradékot vehettünk kézbe. (A gyűjtemény sorsát és a maradék pontos jegyzékét a *Makói Múzeum Füzetei* sorozat 93. számában, 2000-ben írtuk meg.)

Hasonló, keserves sors jutott Takács Ferenc (1893–1956) szociáldemokrata politikus majd' háromezer kötetes könyvtárának. A vásárhelyi országgyűlési képviselő, később miniszter, József Attila itteni barátja, írók, művészek itteni támogatója eszmélő korától 1950-ig, elhurcolása pillanatáig gyarapította gyűjteményét. (Konceptiók per áldozataként öt évig ült ártatlanul börtönben, mivel pártja egyik vezetőjeként nem akart átlépni a kommunista pártba. Hazaárulás vádjával hurcolták el, könyveit, írásait négy, egymást követő éjszaka szállította el az ÁVH.) Gyűjteményének József Attila, Várnai Zseni, Sárközi György, Buday György és mások által dedikált, grangerizált darabokat tartalmazó maradványát (312 kötetet, 341 művet) özvegye 1983-ban ajándékozta könyvtárunknak, illetve a helyismereti gyűjteménynek. A Takács-könyvtárról szóló beszámolómat a *Magyar Könyvszemle* 1985. 1. száma közölte.

Az általános összegzés után szeretném kronológiai rendben is bemutatni a mindennapi aprómunkát és tevékenységünk néhány érdekesebb, jellemzőbb történetét.

1979.

Naprakészen végeztem a napi és havi sajtófigyelést, cédulázást. Beosztottam a cikk-katalógusba az elmúlt évi, általam írt és a Somogyi-könyvtártól kapott cédulákat. Az eddigi évektől eltérően nem gyűjtöttem az évi anyagot külön, hanem két-háromhavonta beosztottam a megfelelő témához. Így jelenleg naprakész, használható a cikk-katalógus. Az *Új Könyvek* jegyzékei, főlös példány- és antikvárjegyzékek alapján rendszeresen tájékoztottam a gyűjtemény számára fontos művekről, ezeket megrendeltem, részt vettem a helyi antikvár-vásárokon. Sokszorosítottam ezenkívül egy dezideráta jegyzéket, amit elküldtem a nagyobb antikváriumokba, és kurrentálás céljából a *Könyvvilágnak*. Folyamatosan végeztem a hozzánk forduló olvasók tájékoztatását, a kutatók irányítását, a különböző intézmények kéréseinek teljesítését. A mintegy másfélszáz olvasó a legkülönbözőbb rétegekből került ki, sokféle a használt dokumentum is. Középiszolás, főiskolás diákok, egyetemisták, de tanárok, honismereti kutatók nyugdíjasok is használták a dokumentumokat. Leginkább huszadik századi anyagot, főleg sajtó- és cikcrepertóriumot, de sokan kértek szakirodalmi műveket. Ünnepi megemlékezés, kiállítás-rendezés, pályamunka, vetélkedő, újságcikk, filmforgatókönyv, üzemtörténet-írás volt a kutatók célja. A Fémipari Vállalat kollektívája

hónapok óta gyűjti például a jogelődjében több mint 75 éves gyár történetét, készül egy Takács Ferenc életét feldolgozó szakdolgozat, segítségünkkel gyűjtik Vörös István költő életművét. Kapcsolatba kerültem a *Magyar Irodalmi Folyóiratok* című sorozatot szerkesztő Lakatos Évával is, akinek adatokat adtam a vásárhelyi folyóiratokról. Céлом megközelítésének egyik legjobb eszközét éppen a sokszínű, személyes kapcsolatok fejlesztésében láttam.

Vállalt tanulmányi kötelezettségemként elkészítettem a *Puszták Népe* repertóriumát. Móricz Zsigmond centenáriuma 152 tételes bibliográfiát készítettem az író és a város kapcsolatának irodalmáról. Kidolgoztam az 1980-1984-es időszakra szóló helyi évfordulónaptárt, a készülő könyvtárismertető számára bemutattam a gyűjteményt, röviden összefoglaltam a könyvtár történetét. Mint a készülő vásárhelyi monográfia II. kötetének munkatársa, egy, kb. húsz oldal szemelvényt adtam vállalt témából (*Vásárhely az első világháborúban*).

1982.

Élő a kapcsolatunk Viczián János irodalomtörténésszel, aki a Gulyás Pál-hagyatékából sajtó alá rendezendő *Magyar írók élete és munkái* című E-F kötetéhez kért tőlünk hiányzó adatokat, de további gyűjtéséhez is igényelte vásárhelyi vagy ilyen kapcsolatú szerzők életrajzi adatait, így a *Puszták Népe* folyóirat helyi szerzőit is. Mintegy félszáz személyről adtam számára adatokat. Jó a kapcsolatunk például a volt jeles könyvtáros, Varga József leányával, a vásárhelyi egyháztörténet kutatójával, Gacsári Kiss Sándor csongrádi plébánnal. Válaszolt megkeresésünkre az USA-ban élő Tornyai-tanítvány, a vásárhelyi festő, Lindenfeild Emil, aki életrajzi anyagot küldött.

Az esztendő legnagyobb, legszebb munkája az intézmény megnyitása 75. évfordulója tiszteletére rendezett könyv- és könyvtártörténeti kiállítás volt. A május 19-én nyílt rendezvény konkrét előkészítéséhez január közepén kezdtem hozzá, éspedig az anyag gyűjtésével. A válogatás, a koncepció kialakítása, a forgatókönyv elkészítése és megvalósítása sok problémát, teendőt vetett föl. Jelentős fizikai munkával is járt, de -- annak ellenére, hogy a múzeum csak 18 napra tudta a helyet biztosítani – azt kell mondanom, megérte a fáradságot. Mivel ilyen bemutató – tudomásunk szerint – még nem volt a városban, kiállításunkat kb. ezren nézték meg, a vendégkönyvben számos elismerő bejegyzés örököltette meg a látogatók véleményét. Az eseményről tudósítottam a *Honismeretben* és a *Könyvtárosban*. A KMK szakkönyvtára fotóanyagot kért a rendezvényről.

1983.

Bár nem a helyismereti gyűjteménybe került, mégis megemlítendő az a rendkívül jelentős ajándék, amelyet egy helyi születésű, munkásmozgalmi személyiség özvegyétől, Takács Ferencnétől kapott a könyvtár. Erzsike néni az ősz folyamán Takács Ferenc könyvtárának számos ritka kiadványt, dedikált kötetet tartalmazó, 312 darabos maradványát intézményünknek ajándékozta. A gyarapodás tételei között említendő egy különlegesség is, a hőmezővásárhelyi szabadkőművesek névsora, (1907).

A legfontosabb feltáró munka 1983-ban a város 1981-es válogatott irodalmának közreadásra való előkészítése volt. A sorozatkezdő 699 tételes összeállítás a lapfigyelés

anyagán alapul, de felsorolja az 1981-ben megjelent helyi vonatkozású könyveket és az állományunkba került kéziratokat is.

Érdekes, örömteli esemény volt össze a magyar közművelődési könyvtárak egyfajta közösségének, az ún. „Százévesek Klubjának” megalakulása. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete könyvtártörténeti bizottságától, az intézményünk 1880-as alapítására vonatkozó, általam korábban beterveztetett dokumentumok alapján, a gyulai, szegedi és szombathelyi könyvtárral együtt mi is megkaptuk az évszázados fennállást elismerő díszoklevelet, a klubnak könyvtárunk is tagja lett.

1984.

Gyapodásunk idejéig fontos volt, hogy antikvár aukción sikerült megszerezni Németh László *Tanújának* hiánytalan számait. Egy olvasó ismeretlen Pákozdy-verset, egy másik Tornyai-levelet ajándékozott a gyűjteménynek.

Korábbi főtároló kiadványainkat érdeklődéssel fogadták, a Németh László- és Kiss Lajos-bibliográfiából a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat is rendelt, a Kárász-bibliográfiából a Petőfi Irodalmi Múzeum, az 1981-es városbibliográfiából pedig a Magyar Írók Szövetsége Könyvtára is kért példányt.

Kárász József 70. születésnapja alkalmából a *Könyvtáros* folyóirat kérésére portréinterjút készítettem az ünnepelttel.

Javaslatot tettem (nem először) a városi tanácsnak József Attila Villatori és Németh László Bercsényi utcai egykori lakása emléktáblával való megjelölésére. (József Attila emléktábláját 1997-ben avatták föl.)

1986.

Áttekintettem vásárhelyi szempontból a *Magyar Életrajzi Lexikon* három kötetét, összevettem 385 személyt nyilvántartó saját gyűjtésünkkel. Elkészült a Tornyai-évfordulóra a festő 301 tételes bibliográfiája is.

Adatot, anyagot szolgáltatam Hintsch György rendező *Égető Eszter* című, készülő tévéfilmjéhez. Az előkészületben lévő várostörténet számára befejeztem vállalt témám, a könyvkultúra helyi történetének (1848–1918) földolgozását. A 80 oldalas előtanulmányt ősszel lektorálásra adtam.

1987.

Állományunknak régi és új anyaggal való gyarapítása érdekében az *Új Könyvek* ajánló-jegyzékéből 31 számot, a különböző fölőspéldány-jegyzékekből, antikvárkatalógusokból 26-ot néztem át, de most is figyelemmel kísértem a *Honismeret* bibliográfiája hat számát, a bolti forgalomba nem kerülő könyvek jegyzékeit. Persze, a nem hivatásos kiadók termékeinek beszerzése az idén sem volt könnyebb, mint máskor. Megpróbáltam megoldani kiadványaink krónikus terjesztési gondjait, a 30 nagy könyvtár közül azonban, amelyeknek körlevélben fölajánlottam ezeket, mindössze 11 válaszolt.

A könyvtáros egyesület megyei szervezetének pályázati fölívásától inspirálva, megírtam könyvtárunk 1944-től 1952-ig való történetét. Mivel rajtam kívül más nem pályázott, első díjat nyertem.

Egy városi munkaközösség tagjaként részt vettem a helyi sajtónak a kezdetektől, 1869-től 1920-ig történő föltárásában. Régen esedékes, nagy munka volt.

Csomorkányi barangszó címmel, ötperces műsoridővel helyismereti rovatot kaptam a városi televízióban.

1988.

Összeállítottam a helyi emléktáblák jegyzékét. Javaslatot tettem újak állítására. Részt vettem a helyi művelődési központ *Juss* címmel indított, negyedéves folyóiratának előkészítésében, szerkesztésében. Az első két számba anyagot is adtam.

A Németh László Társaság kérésére megkezdtem az író irodalmának évenkénti összegyűjtését. Az 1987. évi 70 tételnyi összeállítást továbbítottam számukra.

1989.

Az 1974-es *Vásárbhely jelesei* című, életrajzi kislexikon folytatásaként, javításaként, kiegészítéseként *Jeles vásárbhelyiek* címmel 115 új életrajzot adtunk közre Kárász Józseffel, Herczeg Mihály nyugdíjas levéltár-igazgató, akkori segítőnkkel a megyei lap helyi mutációjában.

A készülő várostörténet részére, az előtanulmány után, elkészültem a helyi könyvkiadóra végleges, ötíves összegzésével.

1990.

Látogatottságunk – valószínűleg a rendszerváltozással járó társadalmi, gazdasági viszonyok közvetett hatásaként – csökkent. A gyűjteménybe 1988-ban még 193 személy látogatott 384 alkalommal. 1989-ben 96 személy keresett föl 259 alkalommal. 1990-ben 102-en voltak 242 esetben. Elkészítettem az 1991-1995-ös időszak helyi évfordulónaptárát. Összegyűjtöttem, közreadtam a legutóbbi öt év helyi szobrainak, emlékműveinek adatait.

Életrajzi adattáram segítségével végzem az új kézikönyvek helyi szempontú korrigálását. Tavaly a *Kortárs magyar írók kislexikona* és a magyar *Ki kicsoda*-t néztem át így, a javítás cédluját belehelyezve a kötetbe.

Az intézmény dolgozói részére szervezett – immár hetedik – kirándulásunkat Pécs és a Villányi hegység térségébe vezettem.

1991.

Vásárbhelyi Tükör című hetilapunk március elsejétől napilappá alakult. Ugyanezen a napon indult az értékteremtő versenyzetetés szándékával – a város által vele szembe állított – ad hoc létrehozott *Vásárbhelyi Promenáda*. Ez utóbbi ugyan érdektelenség miatt három hónap után megszűnt, de utána a megyei lapkiadó privatizálása körül kialakult öldöklő konkurenciarcban a megyei lap hasadt meg, osztódással létrehozva az egymást marcangoló „Kék” *Délvilágot*, meg a „Lila” *Reggeli Délvilágot*. A régi, egy szem megyei lap és a három-négy pesti lap helyett tehát az év nagy részében, a gyomként burjánzó országos lapok mellett, két helyi és két megyei napilapot kellett figyelnem, minden nap 15-20 újsá-

got. Mégpedig pontosan és időre, mivel a *Vásárhely és Vidéke* jóvoltából, március elejétől *Vásárhely a hazai lapokban* címmel, csütörtökönként, rendszeresen közreadhattam a város heti sajtórepertóriumát. A lapfigyelés kiterjedése mellett, váratlanul adódó munka volt a védett utcanevék névadói megismertetésében való részvétel. Az utcanevék egy részének megváltoztatásával ugyanis egyidejűleg 50 utcanevet védetté nyilvánított a város. A névadó személyek életrajzát is közre kellett adnunk a helyi lapban. Fontos, nagy munka volt a magyar nyelvű színházi sajtó Lakatos Éva által készített, 35 éves bibliográfiájának – az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet kérésére – elvégzett lektorálása. E mozgalmas esztendőben részt vettem még a helytörténeti kultúrát ápoló Szeremlei Társaság alapításában, valamint a könyvtári alapítvány létrehozásában.

1992.

Két pályamunkát küldtem a Lakitelek Alapítvány országos helytörténeti pályázatára: Az 1990-es városbibliográfiát, és egy életrajzgyűjteményt, amelynek összeállításában az intézmény szinte valamennyi munkatársa segítségemre volt. A kiadó város megbízásából, mintegy elő-korrektori munkaként elolvastam a várostörténet második kötetének 1300 oldalnyi kéziratát.

A több, korábbi beszámolómban hangoztatott véleményem, javaslatom alapján szeptemberétől felvették a könyvtár személyi állományába Borus Gábor kollégát, aki a hét két napján már a helyismereti munka gyakorlatával ismerkedik.

1993.

Borus Gábor már majdnem teljesen átvette a kurrens és retrospektív föltárás munkáját. Az esztendő vége felé hozzáfogott a gyűjteményünkbe került Espersit-téka kötetinek azonosítási munkájához. Folytattam a városbibliográfia sorozatot, a 496 tételt és eseménynaptárt tartalmazó összeállítást a szokásos rendben elkészítettem. Elkészítettem Török Károly 80 tételes, az *Írók Németh Lászlóról 1992-ben* 47 tételes és a *Vásárhelyi Őszi Tárlatok* 200 tételes irodalomjegyzékét.

Elvégeztem a várostörténet II. kötetének korrektúra-szerű második olvasását. A kötet, amelynek egyik szerzője is vagyok, novemberben megjelent. Ugyancsak megjelent az önkormányzat kiadásában az általam összeállított és részben írt, *Jeles vásárhelyiek* című életrajzgyűjtemény.

A kiadó-szerkesztő, Nikolin (Szabó) Éva kérésére utószóként írtam egy portrészertű részletes pályaképet Galyasi Miklósról, annak posztumusz verskötetébe. (*Akela búcsúdala*). Részt vettem a könyvtár bővítése során kialakított reprezentatív előterünkben elhelyezett állandó kamarakiállítás tervezésében és megvalósításában.

A hozzánk került állandó Németh László-emlékkiállításához a bemutatását elősegítő kalauzt, adatgyűjteményt készítettem, esetenként ott csoportokat vezettem. Közreadtam egy összeállítást *Németh László Vásárhely-földrajza* címmel, az általa ismert, említett vásárhelyi személyek, helyek felsorolásával.

November 8-án – Kárász József díszpolgárrá választásával egy időben – átadták számomra a Hódmezővásárhely Városáért (Pro Urbe) kitüntetését.

1996.

Borus Gábor föltárta a Bethlen Gábor gimnázium 1944 utáni évkönyveit, repertóriumra megjelent az iskola évkönyvében. Frontálisan átnézte a belsőraktári állományt az Espersit-könyvek azonosítása érdekében.

Én gyűjtöttem az anyagot a város néprajzi bibliográfiájához, ebben az évben mintegy ezer tétel gyűlt össze. Könyveket, sajtódokumentumokat, térképeket tartalmazó, előterünket teljesen kitöltő könyv- és könyvtártörténeti kiállítást rendeztem (*Húsz éve Németh László nevével*). A kiállítás május 31-étől augusztus 21-ig volt látható. Listát készítettem a *Jeles vásárhelyiek* új sorozatához a megírandó életrajzokból, szerzőket toboroztam, megállapodtam a *Hét Nap* hetilap szerkesztőségével a közlésről.

1997.

Elkészítettem a több mint ezer tételes néprajzi bibliográfia mutatóit. A *Vásárhelyi Almanach* című, készülő kézikönyvbe húsz oldal terjedelemben összefoglaltam a város történetét.

Régi javaslatom teljesült (először 1984-ben kértem), amikor a Költészet napján az Ady Endre utca 6. számú ház (Makai Ödön egykori lakása, Villator 14.) falán fölavatták a József Attila emléktábláját.

A következő esztendő már nyugdíjazásom éve volt.

1976-ban 1368 kötet könyvvel és 518 egységnyi újsággal kezdtem a munkát. Távozásom idején 5872 kötet könyvet és 747 kötet sajtóanyagot hagytam az utódomra.

A számítógépes kultúrát éppen az ezredfordulón honosították meg az intézményben. Utódom, Borus Gábor – mint a legtöbb fiatal – könnyen, gyorsan, szívesen ismerkedett az új technikával és a benne rejlő lehetőségekkel.

A jelen

A gyűjtemény állománya ma is hagyományos úton, az *Új Könyvek* ajánlójegyzék alapján és a helyi szerzőktől beszerzett munkákkal gyarapodik. A feltáró munkát az 1998-ban bevezetett Tinlib (ma Huntéka) elnevezésű számítógépes integrált rendszerben végzik. 1998-tól 2001-ig tartott a gyűjtemény teljes állományának gépre vitele. Ez a munka a hagyományos cédulakatalógus mintájára feltárta a tanulmánykötetek, iskolai évkönyvek helyi vonatkozású írásait, anyagát is. A dokumentumok feldolgozása a mai napig ebben a rendszerben történik.

A sajtófigyelés anyagát 2003 óta már nem bibliográfiákban, hanem számítógépen, mégpedig kétféle módon tárják föl. Egyszer a szövegszerkesztő programban, majd a 2005-ben beindított *Hódmezővásárhelyi cikkek-katalógus* elnevezésű adatbázisban rögzítik. Ebben nemcsak a kurrens cikkeket, hanem a retrospektív bibliográfiák kiegészített anyagát is földolgozzák. E bázis évente négy-ötezer tétellel nő. Így elmondhatjuk, hogy a vásárhelyi sajtó a kezdettől, 1869-től való retrospektív föltárása megvalósult.

Folyamatosan bővítik a jeles vásárhelyiek életrajzi adattárát. Ebben jelenleg 450 személy szerepel. Az életrajzokat a *Hódmezővásárhelyi digitális enciklopédia* elnevezésű online

adatbázisban teszik közzé. Ebben egyébként a város földrajzi neveit és ezek magyarázatát is megtalálja az érdeklődő.

Az olvasói szokások alapvető változása a helyismereti gyűjtemény használatát is érinti. A növekvő számú, digitálisan elérhető adatbázisok léte következtében szinte majdnem teljes egészében megszűnt a hagyományos értelemben vett kutatói, szakdolgozói személyes használat. Megnőtt viszont a személytelen, csak elektronikus levélben küldött kérdések, kérések száma, amelyekre szintén e-mailben válaszolnak, sőt gyakran dokumentum-másolatot is így szolgáltatnak.

A helyismereti dokumentumok teljes szövegű digitalizálása 2005-ben kezdődött meg. A legértékesebb állományrész, a régi hírlaptár anyagának egy része, de számos helyi kiadású könyv, iskolai évkönyv, polgármesteri jelentés olvasható már az elektronikus könyvtárban.

Ugyancsak elérhetővé tették elektronikus könyvtárban az 1970-1980-as évek könyvbe-mutatóiról, író-olvasó találkozóirol készült felvételeket is.

Kőszegfalvi Ferenc

KÖNYVTÁRI ÉRDEKELTSÉGNÖVELŐ TÁMOGATÁSRÓL DÖNTÖTT AZ EMMI

Háromszázmillió forint könyvtári érdekeltség-növelő támogatást nyújt az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkársága a települési könyvtárak gyűjteményeinek fejlesztésére. A forrásokat a helyi olvasási lehetőségek bővítésére, így a nyilvános könyvtárak gyűjteményeinek fejlesztésére, új könyvek és egyéb információhordozó dokumentumok beszerzésére, legfeljebb harminc százalékban pedig a nyilvános könyvtári szolgáltatások korszerűsítését szolgáló infokommunikációs és műszaki eszközök, berendezési tárgyak megújítására lehet fordítani. A támogatásból 2015. évben 565 önkormányzat részesülhet. A települések olyan arányban kaphatnak támogatást, amennyit tavaly könyvek és más dokumentumok beszerzésére fordítottak.

A támogatás felhasználásról a települési önkormányzatoknak 2015. december 31-ig kell elszámolniuk.